

IKÄÄNTYVIEN NEUVONTAPALVELUIDEN JA
HYVINVOINTIA EDISTÄVIEN KOTIKÄYNTIEN
KEHITTÄMINEN JA KÄYTÄNTÖÖN
SAATTAMINEN SALLAN KUNNASSA
– Raportti PaKasteen työskentelyjaksosta 2012–2013

1. Johdanto

Pohjois-Suomen monialaiset sosiaali- ja terveystalvet – hanke (<http://www.sosiaalikallega.fi/kaste>) on aloittanut 1.11.2012 ja kestää 31.10.2013 saakka. Hankkeelle on myönnetty valtionavustusta kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmasta (KASTE). Hanketta hallinnoi Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä ja koordinoinnista vastaa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen Lapin toimintayksikkö.

PaKasteen Lapin osiossa kehitetään perusterveydenhuoltoa, terveyden edistämistä, sosiaalityötä ja vanhustyötä kuntalähtöisesti. Hankkeeseen osallistuville Lapin kunnille on annettu mahdollisuus juurruttaa PaKaste I:n aikana kehitettyjä työskentelymalleja. Kunnat ovat saaneet valita PaKasteen ja kunnan tavoitteita tukevat kehittämissyön kohteet ja kehittäjätyöntekijät. PaKaste 2- hankkeen koordinaattorit ovat tukeneet kuntia kehittämissyössä.

2. Ikääntyvien neuvontapalveluiden ja hyvinvointia edistävien kotikäyntien kehittäminen ja käytäntöön saattaminen Sallan kunnassa

Sallan kunta on Lapin läänin vanhusvoittoisempia kuntia. Kunnan sosiaali- ja terveystoimessa ei ole erikseen mallinnettua neuvontapalvelujen kokonaisuutta ikääntyville kuntalaisille. Talvet tuotetaan osana koko väestölle suunnattuja talveluita. Ikääntyville suunnattuja talveluita on linjattu kunnanvaltuuston hyväksymässä ”Ikäihmistien talvelujen strategiassa vuosille 2010–2015” sekä kunnan hyvinvointikertomuksessa vuosille 2013–2016. Hyvinvointia edistävät kotikäynnit sekä ikääntyvien neuvontapalvelujen kehittäminen on molemmissa toimenpide-esityksenä ikääntyvien hyvinvoinnin edistämisessä. Kehittämissyön aihe ja sisältö perustuvat tarpeelle luoda toimintamalli ikääntyvien neuvontapalveluille ja hyvinvointia edistäville kotikäynneille.

3. Tavoite

Työskentelyjakson aikana on ollut tavoitteena kehittää ikääntyville kuntalaisille suunnattua neuvontapalveluiden kokonaisuutta sekä myös käynnistää hyvinvointia edistävät kotikäynnit tietyille ikäryhmälle. Hyvinvointia edistävien kotikäyntien malli on työstetty PaKaste I:n aikana, mutta sitä ei ole pilotoitu mallin työstämisen jälkeen. Tavoitteena on työskentelyjaksolla ollut kokeilla aiemmin tehdyn kotikäyntimallin toimivuutta käytännössä ja sen pohjalta tehdä tarvittavia muutoksia käynnin sisältöön ja lomakkeistoon.

4. Toteutus

Työskentelyjakson kehittäjätyöntekijänä on toiminut terveydenhoitaja Tuija Vähäsaari 1.1.-25.3.2013 neljänä päivänä viikossa. Lähimpänä yhteistyökumppanina on toiminut vanhustyönjohtaja Leena Särkelä, jonka kanssa kehittäjätyöntekijä on ollut viikoittain yhteydessä työskentelyjakson sisältöön liittyvissä asioissa. Lisäksi työn tukena on ollut kehittämistiimi, johon on kuulunut eläkeläisjärjestöjen edustajina Antero Miettinen ja Matti Salmijärvi sekä vanhustyönjohtaja Leena Särkelä, sosiaalityöntekijä Anne Säynäjäkangas, terveydenhoitaja Arja Pöyliö, fysioterapeutti Sanna Aatsinki ja johtava kodinhoitaja Aila Raatikka-Metsänen. Muina yhteistyökumppaneina ovat olleet kunnan hyvinvointikoordinaattori, seurankunnan ja eri järjestöjen edustajat sekä terveyskeskuksen toimistos sihteeri.

Kehittämisyakson ensimmäisinä viikkoina kehittäjätyöntekijä tutustui aiheen taustamateriaaliin kirjallisuudesta, internetistä ja haastattelemalla yhteistyökumppaneita sekä myös puhelimitse eri kuntien toimijoita. Geriatri Pirkko Jäntin osaamista hyödynnettiin erityisesti hyvinvointia edistävän kotikäynnin sisällön ja lomakkeiden päivittämisessä.

Kehittämistiimi kokoontui ensimmäisen kerran heti tammikuussa 2013. Kehittämistiimin tapaamisessa kehittäjätyöntekijä esitteli PaKaste I:n aikana tuotetun materiaalin ja esitteli kehittämistyön taustaan liittyviä muita asioita. Kehittämistiimi toi esille ikääntyvien huolenaiheita liittyen kunnan tarjoamiin palveluihin ja ideoi keinoja millä huoliin voitaisiin vastata. Kehittämistyölle saatiin luotua tavoite ja myös ajatuksia käytännöistä kuinka palveluja voitaisiin järjestää. Hyvinvointia edistävien kotikäyntien kohderyhmäksi päätettiin ikäperusteisuus, mutta aiemmasta poiketen ikäryhmäksi valittiin kuluvana vuonna 78 vuotta täyttävät sallalaiset. Niin kehittämistiimi kuin toimijatkin olivat sitä mieltä, että

kyseessä oleva ikäryhmä hyötyy ehkä parhaiten kotikäynnistä. Helmi- ja maaliskuun aikana osa kehittämistiimistä kävi tutustumismatkalla Sodankylän kunnan vanhustyöhön. Kehittämistiimi kokoontui myös kertaalleen vielä tänä aikana, jolloin tehtiin väliarviota kehittämistyön suunnasta ja tuotoksesta.

Helmi- ja huhtikuun aikana kehittäjätyöntekijä yhteistyössä vanhustyönjohtajan kanssa valitsi kunnan alueelta 78 -vuotiaita hyvinvointia edistävien kotikäyntien kohderyhmäksi. Kohderyhmä valittiin alueilta, joista on matkaa kuntakeskukseen ja lähellä ei ole mitään kunnan tarjoamia palveluja. Kehittäjätyöntekijä oli puhelimitse yhteydessä kotikäynnin mahdollisuudesta, kukaan ei kieltäytynyt kotikäynnistä. Kehittäjätyöntekijä teki kotikäynnin yhdeksän 78-vuotiaan sallalaisen luo. Kotikäynnin lomakkeistona käytettiin aiemmin PaKaste 1:n aikana tehtyä mallia. Käynnin sisältö muokkautui osin myös ikääntyvän toimintakyvyn mukaan. Kotikäyntien ja Pirkko Jäntin konsultaation perusteella aiemmin tehtyihin lomakkeisiin ja pienimuotoisen terveystarkastuksen sisältöön tehtiin muutoksia jakson aikana. Käynteihin sisältyi myös palveluohjausta ja kaikille tietoa kunnan tarjoamista palveluista ikääntyville. Suullinen palaute käynnin tarkoituksesta ja sisällöstä oli positiivista.

Helmi-huhtikuun aikana kehittäjätyöntekijä päivitti PaKaste 1:n aikana tehdyn Sallan kunnan ikäihmisten ammattihenkilöille suunnatun palveluoppaan versioon, joka voidaan ladata kunnan sivuille myös kaikkien kuntalaisten saataville. Sisällön lisäksi palveluoppaan ulkoasua muutettiin luettavampaan muotoon ja tekstitystä suurennettiin.

Toukokuussa 2013 kehittämistiimi kokoontui tutustumaan kehittämisjakson tuloksiin yhdessä vanhusneuvoston kanssa. Kehittäjätyöntekijä esitteli jakson aikana tehdyn suunnitelman ikääntyvien sallalaisten neuvontapalveluiden ja hyvinvointia edistävien kotikäyntien mallista. Tarve suunnitelluille palveluille koettiin tärkeäksi. Henkilöstöressurssien saaminen ikääntyvien ennaltaehkäiseviin palveluihin kuitenkin koettiin suurimmaksi haasteeksi palvelujen toteuttamiseksi nykyisessä kuntatalouden tilassa.

5. Tulokset ja tuotokset

Kehittämisyksikön tuotos perustuu kehittämistyösuunnitelmaan, jossa kuvataan kehittämistehtävän taustaa. Sallan kunnan ikärakenteen kehityksen ja muistisairauksien arvioidun esiintyvyyden kuvauksen esittelyt toimivat perusteluna mahdollisimman selkokielisinä palvelujen kehittämisen tarpeelle. Lisäksi kehittämistyösuunnitelma kuvaa ikääntyvien neuvontapalvelujen nykytilaa Sallassa. Ikääntyvien neuvontapalveluiden ja hyvinvointia edistävien kotikäyntien yleisen kuvauksen tavoitteena on selkiyttää lukijalle termien asiasisältöä. Neuvontapalveluista vastaavan henkilöstön osaamisvaatimusten kirjaaminen kehittämistyösuunnitelmaan osaltaan pyrkii vaikuttamaan siihen, että palveluja suunniteltaessa tulee huolehtia myös palvelujentuottajien riittävästä ammattitaidosta.

Kehittämistyösuunnitelmasta löytyy lyhyinä kuvauksina eri toimintamuodot, joilla ikääntyvien neuvontapalveluja voitaisiin toteuttaa. Resursoinnin arvio on myös liitetty mukaan, jotta se helpottaa toimintojen aloittamisesta päättävien päätöksentekoa.

Ikääntyville suunnattu neuvontapalvelu verkossa voidaan toteuttaa ”Sallan kunnan ikäihmisten palveluoppaalla 2013”, joka ladataan kunnan vanhustyön sivuille. Palveluopas on muokattu asiakasversioon tämän kehittämissyksikön aikana. Edelleenkin sitä voi käyttää myös henkilöstön perehdyttämisen apuvälineenä vanhustyössä.

Hyvinvointia edistävän kotikäynnin lomakkeet: tiedote tulevasta kotikäynnistä, haastattelu-, terveystarkastus- sekä yhteenvetolomakkeet on päivitetty edellisen kehittämissyksikön aikana luoduista lomakkeista. Niitä voidaan käyttää myös soveltuvin osin seniorisyöneissä. Tekstikoon suurennus mahdollistetaan lomakkeiden ulkomuodossa siinä tapauksessa, että ikääntyvät itse täyttävät lomakkeita.

6. Arviointi ja pohdinta

Työskentelyjaksolle asetetut tavoitteet saavutettiin siltä osin, että nyt kunnassa on käytettävissä perusmalli siitä, miten ikääntyville voidaan kohdennetusti tarjota hyvinvointia edistäviä neuvontapalveluja ja kotikäyntejä. Kuntatalouden heikko tilanne ja henkilöstöresurssien niukkuus asettivat rajoja palvelukokonaisuuden suunnittelulle. Niin

kehittäjätyöntekijä kuin kehittämistiimikin olivat toimintojen suunnittelussa mahdollisimman realistisia toimintojen käynnistämismahdollisuuksien suhteen.

PaKaste I:n aikana luotu malli hyvinvointia edistävälle kotikäynnille pilotoitiin yhdeksän kotikäynnin myötä ja niiden pohjalta sisältöä ja lomakkeita muokattiin toimivammiksi. Lisäksi käynnin sisältöön ja lomakkeiden kysymyksiin saatiin arvokasta konsultaatioapua geriatri Pirkko Jäntiltä. Hänen esityksestään mm. kaikille tehdään muistitestausta (MMSE), tavallinen verenpaineen mittaus suoritetaan ortostaattisena mittauksena sekä kysymyslomakkeisiin lisättiin kaatumistapaturmien kysely. Hyvinvointia edistävien kotikäyntien vakiintuminen pysyväksi ennaltaehkäisevän työn toimintamuodoksi on vielä avoin asia kunnassamme. Työmalli ja lomakkeet ovat nyt olemassa ja ovat tarpeen mukaan muunneltavissa, mikäli kotikäynnit pystytään käynnistämään ja kokemus niistä lisääntyy. Osaamisvaatimukset täyttävää henkilöstöä löytyy sosiaali- ja terveystoimen henkilöstöstä. Kuitenkaan nykyisellä henkilöstömitoituksella kotikäyntien käynnistäminen ei ole mahdollista, mikäli ei tehdä päätöksiä joko henkilöstömäärän lisäämisestä tai tehtäväkuvien muuttamisesta.

Kehittämistyön myötä on käyty keskusteluja tiettyjen toimintojen muuttamisesta tämän suunnitelman suuntaisesti. Ikäparkit eläkeläiskerhojen yhteyteen aloitettaneen tulevana syksynä, neuvolan aamuvastaanotot on siirretty ajanvaraukselle ja seniorisyynien suunnittelu syksyn vanhustenviikon yhteyteen kahden ikäryhmän pilottina on käynnistetty. Laajempaa henkilöstöressurssien panosta vastaavien toimintojen käynnistäminen on vielä avoinna.

Työskentelyjakso kehittämistyössä "arkityön" ulkopuolella on ainutlaatuinen kokemus kehittäjätyöntekijälle. Jakso mahdollistaa tutustumisen aihealuetta koskevaan kirjallisuuteen, tutkimuksiin ja muiden kuntien käytäntöihin. Työskentelyjakso on kehittäjätyöntekijälle myös oman osaamisen lisäämistä, mistä on jatkossa myös hyötyä myös omassa perustyössä. Suurimpana ongelmana ehkä kehittämistyössä on ollut muun toimintaympäristössä työskentelevien saaminen mukaan kehittämistyöhön ja tietynlainen "projektikielteisyys", mikä on välillä heikentänyt myös kehittäjätyöntekijän motivaatiota. Varsinainen kehittämistiimi on kuitenkin tukenut ja tuonut tärkeän panoksensa tuotoksen lopputulokseen. Yhteistyö vanhustyönjohtajan kanssa on ollut myös saumatonta ja kehittämistyötä on linjattu yhteistyössä tiiviisti. Kehittämistyön ja lomakkeiden ulkoasuun on saatu asiantuntevaa apua terveystieteiden toimistosuhteilta.